

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

ЗБІРНИК ТЕЗ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 травня 2020 р.

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА
НАУКОВО-МЕТОДИЧНА УСТАНОВА «НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ОСВІТИ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ**

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА ОСВІТИ «АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ»
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА»
(електронне наукове видання)**

КИЇВ

2020

УДК 371.671.(082)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 5 від 13 травня 2020 р.)

Редакційна колегія:

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України – голова редакційної колегії;

М. В. Головко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент – заступник голови редакційної колегії;

Т. М. Засєкіна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник – заступник голови редакційної колегії;

Л. М. Калініна, доктор педагогічних наук, професор;

В. І. Кизенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;

В. В. Лапінський, кандидат фізико-математичних наук, доцент;

А. Р. Рось, укладач.

Проблеми сучасного підручника: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (наукове видання), 28 – 29 травня 2020 р., Київ : Педагогічна думка, 2020.– 203 с.

ISBN 978-966-644-328-8

Збірник містить матеріали виступів учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми сучасного підручника», які присвячені висвітленню актуальних питань теорії й практики підручникотворення та сучасним вимогам і особливостям створення навчальної книги в Україні та за її кордонами.

За достовірність інформації, цитат, посилань на літературні джерела та вживання власних імен відповідальні автори публікацій.

ISBN 978-966-644-328-8

© Інститут педагогіки НАПН України, 2020

© Педагогічна думка, 2020

значимих для учнів проєктів.

Як показують результати проведеного в 10-х класах формувального експерименту, навчальний посібник «Технології сучасного виробництва» сприяє формуванню предметних і ключових компетентностей учнів, підвищує рівень їх підготовки до застосування сучасних технологій.

Фідкевич О. Л.,

кандидат філологічних наук,

провідний співробітник відділу навчання мов національних меншин

та зарубіжної літератури,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ ПІДРУЧНИКА «РОСІЙСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА. ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС. 10 – 11 КЛАСИ»

Створення підручників нового покоління є першочерговим завданням модернізації української освіти. Одним із напрямів реалізації цього завдання є розробка підручників інтегрованих курсів.

Підручник інтегрованого курсу російської мови і літератури був створений на основі програми «Російська мова і література. Інтегрований курс. Рівень стандарту (10-11 класи)» (Автори: Л. Курач, В. Снегір'ова, О. Фідкевич) [1].

Теоретичним підґрунтям розробки змісту підручника слугували наукові праці Р. Альбеткової, Н. Баландіної, О. Беляєва, Н. Богданець-Білокаленко, М. Баранова, М. Вашуленка, І. Гудзик, О. Горшкова, Л. Давидюк, Ж. Клименко, Н. Пашковської, О. Савченко, М. Скаткіна, О. Хорошковської й ін. У роботах цих науковців розглядається сутність мовно-літературної інтеграції, обґрунтовані її науково-методичні засади.

Добір навчального матеріалу до змісту підручника, його структурування здійснювалися на основі *компетентісно-орієнтованого підходу до навчання мови і літератури*, при якому учні позиціонуються як активні учасники процесу пізнання, а результатом навчання є опанування учнем комплексом важливих, особисто значущих способів діяльності, які є соціально затребуваними і дозволяють учням ефективно діяти у життєвих типових ситуаціях.

У контексті цього підходу визначено основну мету інтегрованого курсу російської мови і літератури формування творчої особистості з гуманістичним цілісним світоглядом, здатної до толерантного міжкультурного спілкування, самоорганізації та самовдосконалення, яка вільно орієнтується в інформаційному просторі. Ця мета визначає завдання розвитку комунікативної, читацької і літературної компетентності учнів на основі *комунікативно-когнітивного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, культурологічного, і текстоцентричного принципів навчання мови і літератури*.

Реалізації цієї мети і завдань підпорядковано зміст підручника, методи представлення його навчального матеріалу. У підручнику реалізовано інтеграцію навчальних курсів російської мови і літератури, яка здійснюється на тематичному, понятійно-термінологічному і діяльнісному рівнях. Одночасно зберігаються індивідуальні ознаки мови і літератури як навчальних предметів.

Головною характеристикою нового інтегрованого підручника є його спрямованість на практичне оволодіння мовою як засобом спілкування і пізнання з урахуванням розвитку 4 видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма), що передбачає активізацію суб'єкт-суб'єктної діяльності учнів і вчителя на основі ситуацій спілкування, які актуалізуються засобами актуальних і цікавих для учнів текстів; фрагментів творів художньої літератури.

Підручник складається із вступної частини, в якій автори підручника звертаються до учнів, акцентуючи їх увагу на особливостях інтегрованого курсу, на важливості активної участі в процесі навчання; переліку рубрик; основної частини; довідкових матеріалів. Особливістю організації довідкових матеріалів є те, що вони представлені не окремо, а надаються в основній частині під спеціальними рубриками.

Розділи підручника організовано на основі тематичних блоків, що дає вчителю можливість самостійно розподіляти і планувати навчальний матеріал на кожний урок теми.

Представлені в основній частині підручника тексти є основою для організації значної частини роботи на уроці, для здійснення комплексного філологічного аналізу - інтегративного методу розвитку мовленнєвих умінь учнів. Особливість навчальних текстів полягає в тому, що вони є авторськими. Це дає можливість узагальнення матеріалу на новому рівні, з урахуванням індивідуальної позиції автора тексту і відповідно сприяє формуванню самостійного, критичного мислення учнів, розвиває уміння співвідносити отриману інформацію із наявними знаннями.

Завдання до тексту спрямовані не тільки на формування здатності сприймати й розуміти текст, а й оперувати його інформацією (аналізувати, порівнювати, доводити власну думку, оцінювати, застосовувати в нових ситуаціях, створювати нове); на розвиток умінь розгортати текст, додаючи приклади, виражально-зображальні засоби тощо; створювати вторинний текст на основі автентичного, в тому числі з урахуванням зміни стилю, структури, форми; ділитися особистими враженнями від літературних творів, включаючи його критичний аналіз, який осмислюється як опосередкована комунікація з автором твору.

Система вправ підручника підпорядковується завданню формування комунікативної компетентності, яка передбачає готовність до ефективної комунікативної взаємодії в різних сферах і ситуаціях, що відповідають досвіду, інтересам, віковим і психологічним особливостям учнів ліцею; здатність до доцільного вибору комунікативних стратегій з урахуванням мети і умов спілкування, до оцінювання результату спілкування і його свідомої корекції.

У розділах, які реалізують літературну лінію підручника, ключові фрагменти художніх творів представлені з урахуванням хронологічного принципу з метою репрезентації літературного процесу в історично-культурному дискурсі; тексти, які уміщують основні факти біографії і творчості письменників; літературознавчі і культурологічні коментарі, важливі для осмислення творів художньої літератури.

Тексти художніх творів супроводжуються питаннями і завданнями, що організують читацьку діяльність учнів від активного спостереження над мовними засобами – до розкриття головної інтриги і характеристики героїв; від колективної роботи над текстом – до індивідуальної; від формування особистісного ставлення й оцінки прочитаного – до планування подальшої роботи і створення власних текстів.

Експериментальний інтегрований підручник «Російська мова і література» був апробований в закладах загальної середньої освіти України. На основі спостережень під час уроків, аналізу письмових робіт учнів, анкет учнів і вчителів було зроблено висновок, що у процесі роботи з підручником покращується мотивація учнів до навчання мови, підвищується інтерес до самостійного читання творів художньої літератури, активізується мовленнєва діяльність учнів, розвивається критичне мислення, що сприяє творчому самовираженню учнів у процесі дискусій, обговорення проблемних ситуацій, підготовки і представлення доповідей, промов, написання есе.

Ключові слова: предметна інтеграція, російська мова і література, рівень стандарту, мовно-літературний курс.

Список літератури

1. Курач Л., Фідкевич О., Снегір'ова, В. Програма інтегрованого курсу «Російська мова та література» для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (рівень стандарту). *Всесвітня література в сучасній школі*. 2018. № 7. С. 24-33.

Хорошковська-Носач Т. П.,

науковий співробітник, відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури, Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Пріоритетом, визначеним у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, є формування мовної особистості, комунікативно компетентної, здатної взаємодіяти з іншими людьми. Формування й розвиток комунікативної компетентності, тобто уміння спілкуватися українською мовою усно й письмово, – основна мета навчання української мови й одна з ключових компетентностей, визначених нормативними документами в галузі освіти.

На сьогодні існує низка досліджень, присвячених формуванню й розвитку комунікативної компетентності учнів, однак немає єдиного погляду на визначення цього поняття. Так, комунікативну компетентність трактують як «здатність швидко орієнтуватись у складному інформаційному просторі і водночас реалізувати особистісні світоглядні стратегії» [5, с. 3], «як механізм, що забезпечує спілкування» [3, с. 66], як «знання, уміння й навички, необхідні для розуміння чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування» [4, с. 7], як «здатність успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації, впливу» [1, с. 11].

На нашу думку, найповніше розкривають сутність означеного поняття останні два визначення, оскільки враховують здатність застосовувати знання, уміння й навички в усіх видах мовленнєвої діяльності для пізнання, тобто сприймання чужих висловлювань (аудіювання, читання), і комунікації та впливу, тобто побудови власних (говоріння, письмо).

Ураховуючи вищезазначене, визначаємо комунікативну компетентність як знання, уміння й навички, необхідні як для розуміння усних і письмових висловлювань, так і для створення власних з метою міжособистісної взаємодії та взаєморозуміння.

Відповідно до цього серед умінь, які є складовими комунікативної компетентності і мають бути сформовані в учнів на уроках української мови, виокремлюємо: уміння адекватно оцінити ситуацію й обрати стратегію спілкування; вислухати, зрозуміти співрозмовника; звернутися до нього, уживаючи формули мовленнєвого етикету; першому почати діалог чи дискусію і продовжити їх українською мовою; завершити розмову; проаналізувати аргументи співрозмовника і прийняти ті з них, що достатньо обґрунтовані; переконливо сформулювати власну думку; відстояти свою позицію; запитати, відповісти, перезапитати з метою уточнення отриманої інформації; надати запитувану інформацію; подякувати, вибачитись, пообіцяти щось зробити; заперечити чи погодитись; висловити власні почуття з приводу почутого чи